

Proher József mezőtelegdi kocsmáros pere Fazekas György rektor ellen (1841)

Fazekas György mezőtelegdi református iskolatanító 1840-1842 között több egyházfegyelmi ügy központi alakja volt. A szülők panaszai szerint kegyetlenül bánt a gyermekekkel, hivatását elhanyagolta és becsmérő szavakkal illette Szűcs Pál lelkészt is, legtöbbször azonban figyelmeztetéssel és maga minden jóra ajánlásával elkerülte a komolyabb büntetést.¹ A legnagyobb port az 1841. évi esete kavarta, amikor Proher József kocsmáros perbe fogta őt a járási szolgabíró előtt, amiért lelőtte a felesége kedvenc kutyáját. Az ügy végül egyházi hatóság - a helyi presbitérium és Zilahy József bihari esperes - elé került, amely a tanúvallomások alapján ejtette a káromkodás és Proher Józsefné becsmérésének vádját, és kimondta a felperes felelősségét a kutya meg nem kötése kapcsán, ellenben elmarasztalta az alperest fegyvertartás miatt és annak eladására kötelezte.²

1841dik Ev Augustus hó 8-kén tartatott M. Telegdi H. V. K. Ekklesiai gyűlésbe. midön a Presbiterium tellyes szammal vólt.

M. Telegdi lakos és kömives mester Proher Jósefnek Fazekas György M. Telegdi Helvetiai vallástetelt követő oskola Rector ellen, a Bihar H. V. Egyház vidék esperessje Nagy Tiszteletü Zilahy Jósef urhoz fel terjesztett a Tisztelt Esperess Ur által pedig a felek kölcsönös ki halgatása mellett, a panasznak a tapasztalandok szerint lejendő el ítéllese vegett, hát irati rendelese szerint a M. Telegdi H. V. t. k. Presbiteriumhoz utasittatott azon panasza következésében Hogy a nevezett Rector a folyó ev martius holnapjában éjjeli 9. és 10. óra között puskával jövéen el a haza előtt, azért, hogy az ő kutyája a rectort, mint kutyával járó ember ugatták udvarára be lövéen, egy kuttyajat mellyért néki három Júhot ígértek föbe lötte; annál fogva, mind azért, hogy Kára meg terittessen, mind pedig azért, hogy eő hozzá mind csaplárhoz emberek járván, a Rector lövöldözései által a személyes bátorság is annyival inkább veszellyeztetetik, hogy a

---

¹ BÍRÓ Endre: Református egyházfegyelem a tágabb értelemben vett Maros-Körös-köz anyakönyveinek tükrében. In: *Móra Akadémia Szakkollégiumi Tanulmánykötet – Szakkollégiumi Füzetek II. kötet*. Szerk.: Béla Bálint – Vass Viktória – Vass Zóra. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Móra Ferenc Szakkollégium, 2023, 53–68.

² Bihar Megyei Levéltár – Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bihor, fond 318., reg. 1291., 7–9.

nevezett Rector a Ns Mata János házánál, midőn a kútyya lövését Mata János és asztalos Kovacs Imre előtt dicsekedve emlegette, 's nemes Kovács Imre asztalos által, meg intetett 's figyelmetessé tetetett volna, hogy ha a panaszolkodó felesége meg tudja, kútyájának ő általa lett meg lövetésétt bizonyosan ki fogja kapni a magáét, – azt batorkodott felelni –, basszom az Istenet annak az asszonynak ha nekem szóll valamit, ötet is keresztül lövöm az útszán is – világi törvényhatósághoz folyamodott; de a világi Tisztathóságoktól, azon az okon, hogy az oskola rector egyházi hatóság normánya alá tartozik, elutasított. – melly panasza következtében elsőben is a N. T. Esperes Ur hát irati rendelete szerint, de különben a dolog rendi is azt kívánván az 1. alatt lévő panasza Proher Jósefnek Oskola Rector Fazekas Györgyel. eredeti képpen közöltetvén, minek utanna pedig a Rector a 1/: ellen bé adott feleletiben el ösmeri úgyan, hogy a folyó év februarius végén /: és nem martiusba, mint a panasz levélben ki tétetik :/ éjjel sötétbe jövéen Szakadát felől haza kútya nélkül /: mert úgymond a közönség tudtára kútyát nem tart :/ egy csoport kutya által meg tamadtatott, 's nem tudván magát más képp védelmezni a kútyáktól közzé lött, 's azzal az ebek szelleyel szaladván, utját folytatta haza fele, nem tudván azonban lövése ejtetté sérelmet az ebeken vagy sem. – a többi részét az ellene formált vádaknak pedig koholmányoknak, és ragalomnak nyilvánítván, sőt a mennyiben Proher Jósefne által becsülletében magát sértve érezné, hogy sérelmet a maga utján követelhesse a visglatnak végre hajtását N. Tiszteletü Esperes úrhoz lejendő felterjesztését maga is kívanya, a M. Telegdi Presbyterium a folyó 1841. Ev augustus hólnapja 8. napján egybe gyülvén a felek által elő állított Tanúk ki halgatasával visglatát következő módon hajtotta végre.

A Proher Jósef által elő állított

Iső Tanú Ns Kovács Imre asztalos mester Romai hitü 35 esztendős, azon kérdésre – mit tud a Proher Jósef és Fazekas György Oskola Rector között fent forgó versenges tárgyába? jó lélekkal adja elő valya. – Proher Jósefnek, a Rector ellen, való követelése a Kutyája meg lövéséből eredvén, ezen dologról való Tudományomat jó lelekkal a következőkben advan elő. - Én a mult Tavasz elején, de mely napon történt rea nem emlékezem Nemes Mata Janos Uramnál aki akkor edényt égetett jelen lévén, 's mint egy estveli 9 ora tályba a Rector is odajövéen vacsorára, beszéd közbe elő adta, hogy ő most Szakadátról jön, 's a város végén egy fejer ebet meg lött basza a Krisztusat, mert meg támadta, de nem tudja hogy kie vólt mert úgy mond többen is voltak körülötte – melly beszédjére mőndottam a Rectornak, a bizonyosan a Prohernéé lehetett, és nem jól tette hogy meg lötte mert annak a feleségének hamiss szájá vagyon, - arra a Rector

azt mondotta, nem banom én basszom a lelkét ha Isten asszonya lesz is, mert ha engem ollykor szóval meg támadna a Kutyájával edjütt agyon lövém.

2dik Tanu. Nemes Mata Janos M. Telegdi lakos Helv vallast követő mintegy 26 esztend a fellyebbi kérdésre valya. – Noha én a Rectorral perbe vagyok, 's annál fogva kedvetlen viszonyba állunk, mind az által igaz lelki esméretem szerint csak a mi igaz 's a mi tud történt azt vallom: - úgyanis a kérdéssess időben edényt égetvén a Katlannál tüzeltem az edény alá a midön mind a Rector, mind az asztalos Kovács Imre idő töltés véget hozzám jöttek a katlanomhoz 's ottan beszélgetvén, a Rector elő adta hogy azon estve Szakadát felől jöven haza fele, a város végén egy Kútyát, meg lött de nem tudja kié lehetett, de tölle semmi káromló szót nem hallottam, 's annál fogva Kovács Imre asztalos sem halhatott mert ök sem külön nem beszéltek, sem távol töllem nem vóltak, ha nem mind a hárman edjütt vóltunk.

3dik Tanú. Gercze Ile 40 éves Görög nem edjesült hiten lévő Meltóságos Grof Haller László ur számadó kondássa, valja. – Én a kérdéssess dologról, annyit tudok, hogy azon estve, midön a Proher József meg lövetett több társaimal Proher József Korcsmarosnál borozván az ablak irányába Púskaszót halván, a házból azonnal kiszaladtunk az útszará de sötét lévén, senkit nem láttunk, és egy kútya sikóltásnál egyebet nem hallottunk, más nap reggel pedig a meg lött kútyát dögölve láttuk, 's annál fogva valamint azt nem tudom ki lötte, azt sem állithatom hogy az údvarra be löttek vólna, mert a lövés nem is a kapú irányába ha nem az ablak irányába hallatszott.

4dik Tanú. Szime Flóra 46 éves G: r: egyesült hitü M. G. Haller Laszlo Csürös Kertje felvigyázója, valja, midön a lövés történt ö is a bor ivó házba többekkel borozott, – a lövést Kútya sikoltás követvén a többekkel edjütt ö is ki szaladt az utszará de nagyon sötét lévén senkit sem látott, annál fogva ki lötte 's hol lövödött meg a kútya nem tudja. Arra emlekezik hogy a lövés az ablak irányába hangzott el.

5dik Tanu Kovács Károly 35 éves Romai hitü és egyházfi, jó lelekkel valya. Azon idő tályban midön a Proher József Kutyájá meg lovétett találkozáván Proher Jósefnével, panasolta kutyája meglövetését, mellyre ö is meg szállitván, a Rector mint jó szomszédját ki napjába több izbe meg szokta látogatni, hogy miért lötte meg a Proher Kútyáját: – Ki is kérdésémre azt felelte, azért mert reám rohant, és meg akart szaggatni, 's ennél többet nem szollott, különösen pedig káromló szót száján ki nem bocsajtott, sőt miólta szomszedságába lakom, pedig a mint feljebb mondam naponként többször vagyunk edjütt, tölle Káromló szót nem hallottam, 's annál fogva Kovács Imre asztalos a ki hasonló képpen szomszédom, 's a kit többekkel együtt arról ösmerek

hogy minden ember dolgába, bé szokta magát avatni, merem allítani, hogy igazságtalanul vádolja a rectort káromkodással. – végtére ki halgattattatott a Rector részére vice Curator

Dobos István, ki is azt atja elő, hogy midön egyizbe az Oskola kerítését két napszámossal csináltatta, a Rector tanitvanyaival, a Templomba ki indulván az oskolából Proherné utanna kiabált, 's több becstelenítő gyalazatos szavai között fent hangon sintérnek nevezte melly becstelenítő szavait a templomba menő Rector békével el halgatta ha nem a vice Curator szállította meg a Rectort, hogy olly nagy becstelenítést magán száradni ne engedjen, mert belső emberhez sintér nevezet nem illik, és ezen becstelenítést hallották, a kerítésen dolgozó napszamosok is. – ezen alkalommal Proherné magais személyesen jelen lévén, a Presbyterium eleibe hivodván, s a vice Curator szemeibe mondván a Rector ellen elkövetett becstelenítést Proherné önként elösmérte azon móddal, hogy ő midön haragszik, magaval sem bir, 's haragjába mondotta, a mít mondott. – meg kérdeztetvén továbbá Prohe Jósefné az iránt hogy a kérdésben lévő időben Tárva vólt e a kapúja és ajtaja? melly kérdésre nyilvánította, hogy mivel ez idő szerint nálla Korcsma vagyon hogy a bor ivó emberek szabadon ki, 's be járhasanak, mind kapúja mind ajtaja nyitva szokott állani.

Melly fent ki halgatott Tanúk vallomása, és a Panaszolkodó Próhe Jósef hites feleségének a Presbyterium előtt tett önkentes elő adása következésében

Itéltetett

A' panaszolkodó Proher Jósef, Kútyájának, a be panaszolt Rector Fazekas György által történt meg lövetése, csupán maganak a be vádoltnak önkentes el ösmerése után világos; de hogy ezt a panaszolkodó udvarán negédességből, vagy ártani kívánó szándékból lötte vólna meg, valamint maga a Rector el nem esmeri, ugy a Proher Jósef 3dik és 4dik szám alatti Tanúi vallomásával, kik a lövésre, 's utanna tüstént Kútya sikóltásra, mind a ketten azonnal ki szaladtak, az útszára, de a nagy sötétség miatt, senkit és semmit, nem látháltak, be nem bizonyítódván: ellenben a Rectornak azon állítása, hogy a Próher udvarából, nyitva vólt kapúján, raja ki rohant ebek meg támadása ellen magát a setébe védelmezőleg kéntelenitetett a rája rohanó ebek közzé löni, meg nem czafoltatván, a megyei statutomok azomban nyilván parancsolván, hogy a melly házi gazda maros ebeket kíván tartani, azokat nappal lánczra kötni éjjelre el bocsátván pedig a miattok történhető veszedelem, 's abból folyó felelet terhe ki kerülése végett Kapúját 's ajtaját Tárva tartani köteleztessen, ezen kötelesseget pedig a panaszolkodó Feleségének a presbiterium előtt tett el ösmerése szerint, nem tellyesítvén, marós ebének meg lövetését, maganak tulajdonithatja, ugyan ezért a be panaszolt Rector Fazekas

György a panaszolkodó Proher József Kútyajának három Juh ara értékére fel tett keresete alól; ugyneem különben, az 1ső Tanú Kovács Imre, vallomásara épített, vád alól is, a mennyiben egyes tanú vallasának, a törvény probaló erőt nem túlajdonit. – azonban ezen tanú vallomása a 2dik és 5dik hiteles tanú vallomása által, semmi hitelt érdemlőnek be bizonyittatott, általánosán fel mentetik.

Egyeb iránt, minthogy az egyházi Törvényék szerint az oskola Rectoroknak púskát tartani szabad nem lenne Fazekas György a Presbytérium által, e részben el követett hibájáért, meg feddetvén, púskája el adása kötelességébe tetett. Kiis hibája el ösmerése mellett bocsánatot kérvén nyilvánitván hogy púskáját a kérdéses történet után, mindjárt eladta. hibás lépéseért bocsánatot nyert. - Költ mint fent. a praesbiterium tellyes számú gyűlésében.